

Άνθρωπος και Περιβάλλον κατά τον Μέγα Βασίλειο

/ [Πεμπτουσία](#)

12.00

Ο κακώς εννοούμενος ανθρωποκεντρισμός, ο οποίος θεωρεί τον άνθρωπο ως το κέντρο του της κτίσεως με κριτήρια εκμεταλλευτικά και καταναλωτικά, βρίσκεται στην ρίζα του οικολογικού προβλήματος το οποίο στις μέρες μας το βλέπουμε να εξελίσσεται σε παγκόσμια οικολογική κρίση. Συνήθως οι προτάσεις για διέξοδο από αυτήν την κρίση στοχεύουν στην αναζήτηση ευθύνης και στην αλλαγή της ανθρώπινης συμπεριφοράς στο ατομικό και στο συλλογικό επίπεδο. Μία πιο προσεκτική ματιά μας αποκαλύπτει ότι το πρόβλημα είναι πιο βαθύ. Μέσα από την διεισδυτική ερμηνευτική ματιά του Μεγάλου Βασιλείου στην Εξαήμερο δημιουργία μπορεί κανείς να ανακαλύψει τις αρχές της σωστής σχέσης ανθρώπου και περιβάλλοντος.

Με αφορμή τα μεγάλα οικολογικά προβλήματα της σύγχρονης εποχής και όντας, κατά γενική ομολογία στο κατώφλι μιας οικολογικής κρίσης, γίνεται σήμερα πολύς λόγος για τις σχέσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον. Μας χωρίζουν κάτι λιγότερο από δεκαεπτά αιώνες από την εποχή του Μεγάλου Βασιλείου και λίγα πράγματα στον πλανήτη μας θυμίζουν πλέον το φυσικό περιβάλλον εκείνης της εποχής. Γεννιέται έτσι εύλογα το ερώτημα: Τι μπορεί να μας πει κάποιος που έζησε τον 4^ο αιώνα για τις σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον στον εικοστό πρώτο, ακόμη και αν πρόκειται για τον πανεπιστήμονα πατέρα της Εκκλησίας, τον Μέγα Βασίλειο;

Η θεώρηση του Μεγάλου Βασιλείου για την κτίση και την σχέση της με τον Θεό και τον άνθρωπο αποτυπώνεται κυρίως στις Ομιλίες του εις την Εξαήμερο, οι οποίες αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα κοσμολογικά κείμενα της πατερικής γραμματείας. Θα προσπαθήσουμε να παραθέσουμε κάποια στοιχεία από το εν λόγω έργο του μεγάλου Ιεράρχη, τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν ως αφετηρία προβληματισμού αναφορικά με τις σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον.

Ο σκοπός του Μεγάλου Βασιλείου στην Εξαήμερο δεν είναι να συγγράψει φυσική ιστορία ή κοσμολογία, αλλά να οικοδομήσει πνευματικά τον λαό του Θεού, την Εκκλησία. Ο σχολιασμός ωστόσο και η ερμηνεία των Γραφών από τον Μ. Βασίλειο, αλλά και από όλους τους Πατέρες της Εκκλησίας, δεν είναι υποκειμενικές σκέψεις και αυθαίρετα κατασκευάσματα αλλά καρπός επίπονης έρευνας και βαθιάς μελέτης, η οποία βέβαια πάντοτε σφραγίζεται από τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος. Έτσι ο Μ. Βασίλειος επιστρατεύει την τελευταία λέξη της επιστήμης της εποχής του για να εξηγήσει τα θαυμάσια της δημιουργίας. Χρησιμοποιεί για τον σκοπό αυτό με μεγάλη άνεση τον φιλοσοφικό στοχασμό και επιστημονικά στοιχεία.

Ορισμένες από τις επιστημονικές του αντιλήψεις πιθανόν να θεωρηθούν

ξεπερασμένες ή ακόμη και εσφαλμένες σύμφωνα με τα σημερινά επιστημονικά δεδομένα. Όμως το σημαντικότερο δεν είναι τόσο η εγκυρότητα των απόψεων καθεαυτή, όσο η βούληση για έρευνα που επιδεικνύει με την χρήση των πιο σύγχρονων επιστημονικών ανακαλύψεων του καιρού του. Ανατρέχει σε γνώσεις φυσικής, αστρονομίας, ζωολογίας και βοτανολογίας με εκπληκτική άνεση. Υποστηρίζει ότι τα φυσικά φαινόμενα επιδέχονται μόνον επιστημονικών εξηγήσεων, παραμερίζοντας έτσι κάθε ειδωλολατρική μυθική αντίληψη η οποία θέλει το σύμπαν υποδουλωμένο σε σκοτεινές δυνάμεις.

Κατά τον Μ. Βασίλειο υπάρχουν μόνον δύο κατηγορίες όντων το Άκτιστο και το Κτιστό. Άκτιστος είναι μόνον ο Θεός και κτιστά είναι όλα τα άλλα όντα, τα οποία έρχονται στο είναι, μέσω του δημιουργικού του προστάγματος. Αυτή η διάκριση μεταξύ ακτίστου και κτιστού, τον οδηγεί να υιοθετήσει μία διπλή μεθοδολογία στον τρόπο θεώρησης της δημιουργίας. Η μία μέθοδος εξετάζει το ποιος δημιούργησε τον κόσμο και η άλλη το πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος. Με το πρώτο ερώτημα ασχολείται η επιστήμη της θεολογίας, ενώ με το δεύτερο οι φυσικές επιστήμες. Η διάκριση αυτή ωστόσο δεν σημαίνει ότι εκείνος που προσεγγίζει το μυστήριο του δημιουργού πρέπει να αγνοεί ή να υποτιμά το θαύμα της δημιουργίας. Αντίθετα ο θεολόγος στέκεται με σεβασμό και ειλικρινές ενδιαφέρον μπροστά στην φύση. Ο Μέγας Βασίλειος με το δικό του παράδειγμα δείχνει τον τρόπο με τον οποίον μελετώντας ο άνθρωπος τα μυστικά της φύσεως, της οποίας αποτελεί και ο ίδιος κομμάτι, αποκτά γνώση του εαυτού του και γνώση του Θεού.

Για τον Μ. Βασίλειο δημιουργός του σύμπαντος κόσμου είναι ο άναρχος τριαδικός θεός, ο οποίος δημιουργεί από αγάπη και με την ελεύθερη θεία βούλησή του τον κόσμο «εκ του μη όντος». Ο Θεός με το πρόσταγμά του δημιουργεί το σύμπαν εναποθέτοντας σε αυτό την δύναμη για την περαιτέρω εξέλιξή του μέσω των φυσικών νόμων. Αν και η πρόνοια και η φροντίδα του Θεού για τον κόσμο είναι πάντοτε παρούσα, το σύμπαν και η ζωή μετά την αρχική στιγμή της δημιουργίας έχουν δική τους τάξη, τελειότητα και αυτονομία. Με το θεϊκό κέλευσμα το σύμπαν γεννάται και εξελίσσεται από τα ανόργανα προς τα οργανικά συστατικά και από τις ατελέστερες προς τις συνθετότερες και τελειότερες μορφές ζωής.

Η εικόνα που έχει ο επίσκοπος Καισαρείας για το σύμπαν και την φύση είναι κατ'εξοχήν δυναμική. Τα πάντα διέπονται από φυσικούς νόμους και με βάση αυτούς εξελίσσονται και πορεύονται προς το μέλλον. Κάνει λόγο για «σπερματικές καταβολές» των ειδών και για την «εναποτεθείσα εν αυτοίς» δύναμη, ώστε να μπορέσουν να εξελιχθούν και να αναπτυχθούν σε πλήρεις οργανισμούς. Και αυτά ειπώθηκαν σε μία εποχή που δεν υπήρχε καμία γνώση για την φυσική καταγωγή των ειδών ή για τους φυσικούς μηχανισμούς της κληρονομικότητας. Ίσως θα ήταν

λάθος και παραπλανητικό να προσπαθήσουμε να συγκρίνουμε το έργο του Μεγάλου Βασιλείου με τα αποτελέσματα της νεώτερης έρευνας. Θα βρούμε σίγουρα διαφορές, επιστημονικές ελλείψεις και λάθη. Αυτό είναι φυσικό να συμβαίνει, όταν κάθε παλαιότερη γνώση συγκρίνεται με την νεώτερη.

Αυτό που πρέπει να κρατήσουμε είναι ότι σε μία εποχή στην οποία κυριαρχούσαν οι απόψεις για σκοτεινές «μεταφυσικές» δυνάμεις οι οποίες εξουσιάζουν και κινούν την φύση, εκείνος δέχεται ότι το σύμπαν κινείται και εξελίσσεται αποκλειστικά με βάση τους νόμους της φύσεως. Δεν υπάρχει καμία «σκοτεινή» περιοχή, τίποτε το κακό μέσα στην κτίση. Τα πάντα προήλθαν από την αγαθή δημιουργική βούληση του Θεού, ο οποίος είναι καλός στην φύση Του και ό,τι δημιουργεί είναι μόνο καλό. Το κακό δεν είναι «ούσία ζῶσα καὶ ἔμψυχος», δεν βρίσκεται δηλαδή στην φύση των πραγμάτων, αλλά είναι «διάθεσις ἐν ψυχῇ ἐναντίως ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν», εμφανίζεται μόνον στην βούληση των λογικῶν κτιστῶν ὄντων ως αντίθεση στο αγαθό. Δεν υπάρχει από μόνο του, αλλά γεννιέται, ζει και τρέφεται ως μία άρνηση στο καλό, ως ένα παράσιτο.